

Történeti tájak – vizes élőhelyek: Régészet, környezettörténet, tájvédelem

A Közép-európai Egyetem
Kulturális Örökség Tanulmányok Program
és az Archaeolingua Alapítvány előadássorozata

2016. november 11. – 2017. január 27.

Szerkesztette

JEREM ERZSÉBET, LASZLOVSZKY JÓZSEF, PINKE ZSOLT,
DROSZTMÉR ÁGNES, RENNER ZSUZSANNA

Archaeolingua

Közép-európai Egyetem Kulturális Örökség Tanulmányok Program
Budapest 2017

Az előadássorozatot és a kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Címlapon:

Vizes élőhely Pomáz-Nagykovácsi pusztán.
Középkori ciszterci majorsághoz tartozó vízrendszer halastava modern átalakításokkal.
Fotó: Siklódi Csilla

Hátsó borítón:

Kiszáradt középkori halastó maradványa Pomáz-Nagykovácsi pusztán.
A helyi biofarm kecskéi legelnek az egykori halastó medrében.
Fotó: Laszlovszky József

ISBN 978-963-9911-99-4

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó és a szerzők engedélye nélkül.

ARCHAEOLINGUA

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13.

www.archaeolingua.hu

Felelős kiadó: Jerem Erzsébet

Nyomdai előkészítés: Kiss Zsuzsanna

Borítóterv: Nemes Szilamér

Nyomda: Prime Rate Kft.

Tartalom / Contents

Előszó	7
I. A programsorozat	9
II. Tanulmányok és eredmények	17
CATHERINE SZÁNTÓ A kerttől a tájig: A versailles-i kert és vízrendszere	19
KOVÁCS GYÖNGYI, ZATYKÓ CSILLA A Dráva-völgy mint történeti táj (1300–1700)	25
HARKÁNYINÉ SZÉKELY ZSUZSANNA A vízrajz térképi ábrázolásának történetéből	29
III. A Csörsz-árok	41
Műhelyvita a Csörsz-árokról	43
HARKÁNYINÉ SZÉKELY ZSUZSANNA Szakmai eredmények a Csörsz-árok kutatásában	35
GINDELE ROBERT A Csörsz-árok kutatásának helyzete Romániában	59
SANIJELA STULIĆ <i>Protection of historical landscape in Serbia. A case study of the Roman trenches</i>	61
PINKE ZSOLT A Csörsz-árok és a tiszántúli erek kapcsolata	65
IV. Vizes élőhelyek rehabilitációja és történeti vízhasználat-rekonstrukció – Poszterkiállítás	69
KOVÁCS GYÖNGYI, ZATYKÓ CSILLA A Dráva-völgy mint történeti táj (1300–1700)	72
F. ROMHÁNYI BEATRIX Középkori templomok, középkori utak	74

OANA TODA <i>Transylvanian medieval roads as landscape features</i>	74
BÖDÖCS ANDRÁS Territorium Savariensis: A római földhasználat és annak tájformáló hatása	75
MÁTÉ SZABÓ <i>Villa Landscapes from Above. A Case Study from Hungary</i>	78
GYULAI FERENC Régészeti-növénytani vizsgálatok Zalavár-Várszigeten	80
ÁRVAI MÁTYÁS, KÁZMÉR MIKLÓS, GRYNÆUS ANDRÁS, KERN ZOLTÁN Uszadékfák dendrokronológiai vizsgálata. Lehetséges források az ártéri erdők kor- és fajösszetételének rekonstruálásához a történelmi és az azt megelőző időkre	85
ÁCS TAMÁS, DECSI BENEC, KOZMA ZSOLT Egy nyírségi láp eltűnése. A kállósemjéni Nyárjas-tó vízháztartási vizsgálata	89
LUIDORT ANTAL, GACSÁLYI JÓZSEF Az Öreg-Túr II. rehabilitációja című EEA C3-9 regisztrációs számú pályázat bemutatása. EGT Pénzügyi mechanizmus 2009–2014, Alkalmazkodás a klímaváltozáshoz program	92
HOLLÓSI ARANKA, BIRÓ CSABA, BIRÓ MARIANNA, S.-FALUSI ÉSZTER Az izsáki Kolon-tó tájtörténetének retrospektív elemzése és élőhely-rehabilitációjának makrofiton monitoringja	95
JÁRDI ILDIKÓ, PENKSZA KÁROLY, BAJOR ZOLTÁN, ASZTALOS JÚLIA, MOLNÁR JÓZSEF A XVII. kerületi lápréten végzett kezelés hatása a vegetációra	99
MOHÁCSI BUGARSZKI NORBERT Szent Miklós Vízi- és Taposómalom, Mohács	101
BALOGH PÉTER A Nagykörűi Tájgazdálkodási Program	103

Előszó

Az elmúlt két évtized tudományos kutatásai kiemelkedő szerepet játszottak abban, hogy a korábban egymástól elválasztva dolgozó tudományterületek közelebb kerüljenek egymáshoz, és a bölcsészet- és társadalomtudományok, valamint a műszaki és természettudományok között szoros együttműködés alakuljon ki. Ennek jó példáit figyelhetjük meg a környezettörténeti kutatások és a velük szoros kapcsolatban álló régészet (környezetrégészet, tájrégészet), valamint a környezet- és tájvédelmi kutatások esetében. A klímaváltozással összefüggő régészeti, történeti és természettudományos vizsgálatok rámutattak arra is, hogy Magyarország esetében kiemelkedően fontos a felszíni vizek és a vizes élőhelyek tanulmányozása, mert ezek különösen érzékenyen mutatják a környezeti változások hatásait (szennyeződés, veszélyeztetett fajok, szélsőséges időjárási események). Az elmúlt évtized kiemelkedően magas árvizei pedig ismételten nagy hangsúllyal vetették fel a magyarországi folyók és árterek tájvédelmének kérdését. A korábbi, elsődlegesen energetikai és folyamhajózási vízszabályozások helyett a hagyományos gazdálkodási formákat előnyben részesítő és a vizes élőhelyeket visszaállító programok kerültek az érdeklődés homlokterébe. Éppen ezek miatt szükségesnek látszott, hogy a különböző szakterületeken dolgozó, az egyes programokban támogatóként vagy önkéntesként résztvevő szervezetek és személyek megismerjék a különböző területek eredményeit, módszereit.

A program keretében előadás-sorozatra került sor, amelyben az egyes fő szakterületek hazai képviselői mutatták be a téma szempontjából legfontosabb módszereket és kutatási kérdéseket. Ezt követően műhelyvita keretében a terület kiemelkedő külföldi szakemberei segítségével nyerhettünk betekintést a legfontosabb nemzetközi kutatásokba, eredményekbe. Az egyes hazai kutatásokat, környezetrekonstrukciós programokat rövid előadások foglalták össze, illetve poszterkiállítás mutatta be. A kiállítás alapját a hazai környezetvédelmi és tájrekonstrukciós programokat reprezentáló posztergyűjtemény adta, amely kiegészült a most futó programok bemutatásával. Az előadássorozat és a workshop keretében elhangzott előadások, valamint a poszterkiállításon bemutatkozott projektek szerkesztett anyagát jelen kötetünkben magyar, illetve angol nyelven publikáljuk.

A rendezvények ismeretterjesztő és környezetkultúra-fejlesztő programként kerültek megszervezésre, ahol a kulturális örökségi szakemberek (régészek, történészek, néprajzosok) és mintaszerű projekteken résztvevők (építészek, tájépítészek, környezetvédelmi szakemberek stb.) közösen foglalták össze egy-egy részterület eredményeit. A hallgatóság (célközönség) olyanokból állt, akik fontos szerepet töltenek be a kulturális örökség védelmében, az ismeretterjesztésben és a környezetkultúra fejlesztésében: nemzeti parkok programfelelősei, múzeumpedagógusok, tanári szervezetek (pl. Történelemtanárok Egyesülete) és környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek tagjai, doktoranduszok.

A programban tárgyalt fő kérdéskörök a következők voltak:

1. Történeti-régészeti megközelítés (tájtörténet, tájrégészet, környezettörténet stb.)
2. Tájrekonstrukció, történeti tájhasználat megjelenítése, tájépítészet
3. Bioszféra, biodiverzitás, természetvédelem
4. Klímaváltozás (történeti, jelenkori) és hatásai
5. Kisvizek szabályozása, vízrendszerek rekonstrukciója

Jerem Erzsébet, Laszlovszky József